

Participatie van jongeren in het onderwijs, vanzelfsprekend toch?!

Door: Geeske Strating en Cees de Wit¹
Stichting Alexander, 2018

In hoeverre jongeren² in het onderwijs op alle niveaus kunnen participeren (betrokken meeleven, meehelpen of meedoen, meedenken en/of meebeslissen) verschilt per situatie. Het bevorderen van jongerenparticipatie in het onderwijs begint met realiseren dat jongeren gewoon al participeren, of volwassenen dat nu willen of niet. Met de juiste ondersteuning kunnen ze veel meer aan dan vaak gedacht wordt. De mate waarin jongeren participeren is sterk afhankelijk van de ruimte die ze krijgen en in hoeverre ze uitgedaagd worden die ook te benutten. Participeren leidt tot meer participatie! We pleiten voor een structurele inbedding van jongerenparticipatie binnen het onderwijs en lichten dat toe met enkele praktijkvoorbeelden. We besluiten met een overzicht van kritische succesfactoren.

Bij participatie in het onderwijs wordt vaak alleen gedacht aan specifieke vormen van participatie, zoals deelname aan een groepsvergadering, lid zijn van een leerlingenraad, een MR of een sollicitatiecommissie, of het organiseren van een feest. Veel van deze activiteiten zijn ad hoc, niet structureel ingebed en/of voorbehouden aan een kleine groep jongeren. Vanuit onze visie op de ontwikkeling en het leren van jongeren, op de school als gemeenschap en op de bedoeling van onderwijs pleiten we voor een bredere benadering van participatie in het onderwijs. Een benadering waarin participatie een grondkenmerk is van ontwikkeling en leren, en inspraak en medezeggenschap meer zijn dan de leerlingenraad. Passend bij die bredere benadering spreken we in deze context bewust niet van participatie van *leerlingen*, maar van participatie van *jongeren*. Volgens ons is het belangrijk in het onderwijs verder te kijken dan de rol van leerling die jongeren daar hebben.

Participatie van jongeren in die bredere benadering is nog geen gemeengoed. Opvallend is dat jongeren daarover nu ook zelf aan de bel trekken. Ze mengen zich bijvoorbeeld in het publieke debat over onderwijs. Zo verscheen onlangs 'Onderwijs van onderen', een bundel met artikelen van jongeren uit 5 VWO van het Berlage Lyceum, als reactie op het rapport 'Ons Onderwijs 2032'. Volgens hen ontbreken in dit rapport belangrijke zaken, zoals de visie van jongeren zelf op hoe het nieuwe onderwijs er praktisch uit moet zien. Een ander voorbeeld vormt het verhaal dat Isabella Biney (17) hield bij de afsluiting van het VO-congres in 2016³. Onderwijs is volgens haar een systeem waarin resultaten domineren en jongeren geïdentificeerd worden met de cijfers die ze halen. Zij pleit voor onderwijs waarin jongeren en leraren samen werken aan talentontwikkeling, en waarin jongeren een stem hebben in wat ze willen leren en hoe.

Een actievere en daarmee grotere rol van jongeren in het onderwijs (dit kan variëren van meeleven, meehelpen of meedoen tot meedenken en meebeslissen) is om verschillende redenen van belang, en aan goede ervaringen ontbreekt het evenmin. Kinderen op de basisschool blijken bijvoorbeeld heel goed in staat om hun eigen leerdoelen op te stellen en elkaar te helpen om deze te bereiken.⁴ Desondanks is de participatie van jongeren in het onderwijs nog verre van optimaal. In dit artikel pleiten we voor een structurele inbedding ervan in het onderwijs, op alle niveaus.

1. Onze kijk op participatie van jongeren in het onderwijs

Participatie van jongeren in het onderwijs heeft een duidelijke toegevoegde waarde. We baseren die opvatting op onze visie op ontwikkeling en leren, op de school als gemeenschap en op de bedoeling van onderwijs.⁵

Je ontwikkelen en leren, dat doen jongeren zelf. Als school kun je die ontwikkeling en dat leren alleen maar faciliteren. Natuurlijk leren en ontwikkelen jongeren zich niet in het luchtledige maar in interactie met hun sociale en fysieke omgeving: leraren, medeleerlingen, de inrichting van het primair en secundair proces, de wijze waarop de school zich als gemeenschap manifesteert en haar relatie met de omringende omgeving, c.q. de samenleving als geheel. Het onderwijs zal succesvoller zijn naarmate het meer betekenisvol, boeiend en uitdagend is, zich niet alleen richt op kwalificatie, maar in samenhang daarmee ook op socialisering en subjectivering⁶, en verder de intrinsieke motivatie van jongeren weet te prikkelen. Maar jongeren zelf participeren van meet af aan in hun eigen ontwikkeling.

Een belangrijke trigger voor een actieve rol van hun kant vormen hun basisbehoeften aan respectievelijk autonomie, relatie (sociale verbondenheid) en competentie. Ze nemen die rol gemakkelijker naarmate hun omgeving hun die rol gunt, daarvoor ruimte biedt en participatie stimuleert.

Wij zien de school idealiter als een gemeenschap waarin professionals, jongeren en voor een deel – en op hun eigen manier – ook ouders participeren, en waarin voortdurend gezocht wordt naar een goede balans tussen individuele, groeps- en algemene belangen. Dialoog met en participatie van jongeren zijn grondkenmerken van die gemeenschap. Pas dan kan de school voor jongeren ook een ware oefenplaats zijn voor de grotere samenleving waarin ze ook nu al als opgroeiende burger participeren. Burgerschapsvorming maakt een integraal onderdeel uit van het programma.

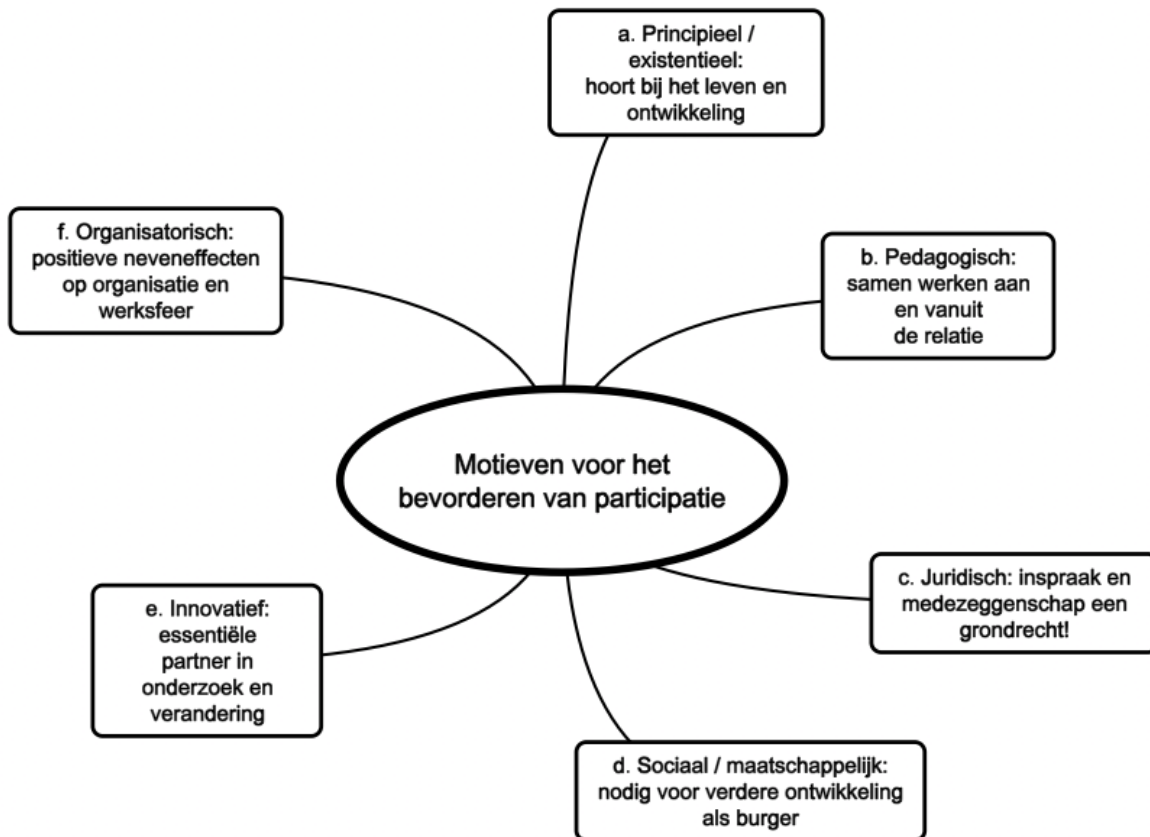
De bedoeling van onderwijs komt daarmee volgens ons neer op het optimaal faciliteren van de ontwikkeling en het leren van jongeren. En wel zo dat hun belangstelling optimaal wordt geprikkeld, dat zij hun (latente) talenten en kwaliteiten optimaal kunnen actualiseren en in dat proces ook zichzelf en hun mogelijkheden (beter) leren kennen. En dat alles niet alleen ten behoeve van zichzelf, maar ook in relatie tot anderen en met het oog op hun rol in en hun betekenis voor de samenleving.

Een optimale ontwikkeling is dus ondenkbaar zonder dat jongeren daarin van meet af aan actief participeren. Dat geldt ook voor het leven en werken binnen een gemeenschap. Jongeren ruimte bieden om een actieve rol te nemen – dus om zelf initiatieven te nemen en ook anderszins een eigen inbreng te hebben –, is daarom niet iets wat je als school ‘erbij doet’ naast het ‘gewone’ curriculum: het raakt de kern van waar het in het onderwijs om gaat. Dat hoeft niet te wringen met de ambitie van de school haar doelen zo goed mogelijk te realiseren. Integendeel, de kans die te realiseren zal erdoor toenemen: jongeren zijn niet langer ‘object van onderwijs’ maar partner in de vormgeving en uitvoering ervan.

2. Motieven voor (het bevorderen van) jongerenparticipatie binnen het onderwijs

Voor het bevorderen van participatie zijn verschillende argumenten of motieven te geven. Een goed inzicht in de motieven die van toepassing zijn, kan helpen bij het scherp krijgen van de specifieke bedoeling van participatieactiviteiten en bij de vormgeving ervan. In de literatuur⁷ komen we verschillende motieven tegen. We lichten ze kort toe.

Participatie is inherent aan ontwikkeling en leren. Een belangrijk doel is de groei van jongeren in autonomie, verbondenheid en competentie (a). Dat kan alleen in een pedagogische situatie waarin jongeren onderling en met volwassenen een betekenisvolle relatie aangaan. De opvattingen van jongeren doen ertoe, ongeacht of je het daar mee eens bent als volwassene. Als volwassenen die opvattingen serieus nemen en erop inspelen kan dat de intrinsieke motivatie van jongeren verhogen (b). Inspraak van jongeren in aangelegenheden die hen aangaan is internationaal als recht erkend. Aan dit recht zitten morele implicaties: erken dat jongeren een eigen perspectief hebben en laat hen voor zichzelf spreken (c). De verdere ontwikkeling van jongeren als burger vormt een belangrijk doelgebied dat om participatie vraagt (d). Veranderingen in het onderwijs en onderzoek rond zaken die (ook) in het belang van jongeren zijn lopen het risico minder effect te hebben of tot onevenwichtige resultaten te leiden als jongeren er niet vroegtijdig bij worden betrokken of er niet actief in kunnen participeren. Ze zijn de facto belangrijke spelers bij veranderingen: ze bepalen direct of indirect mede wat er terecht komt van het onderwijs dat hun leraren bieden (e). Tenslotte, participatie van jongeren kan positieve neveneffecten hebben voor de organisatie van het onderwijs, inclusief het werkplezier en de ervaren werkdruk van leraren en andere professionals (f).

En ja, jongeren kunnen het!

Van een iets andere orde is het argument dat jongeren ook daadwerkelijk actief kunnen participeren in hun eigen ontwikkeling en leren en in de school als gemeenschap. Althans dat is de ervaring van onderwijsprofessionals die jongeren daarvoor de ruimte geven en daartoe bewust uitdagen.⁸ Ook onderzoekers stellen steeds weer vast dat jongeren heel goed kunnen participeren in onderzoek, van probleem- of vraagstelling en opzet tot en met het formuleren van conclusies en aanbevelingen, mits voldoende rekening wordt gehouden met wat ze aankunnen.⁹

3. Praktijkvoorbeelden

We beschrijven een viertal activiteiten die Stichting Alexander uitvoerde op verschillende niveaus. Daaruit kunnen lessen getrokken worden voor succesvolle, meer structurele inbedding van jongerenparticipatie in het onderwijs. Die lessen komen in paragraaf 4 aan de orde.

3.1 Participatie in de eigen ontwikkeling en het eigen leren

Jongeren kunnen groeien in hun vermogen mede verantwoordelijkheid te dragen voor hun eigen ontwikkeling en leren als ze worden uitgedaagd tot het mede voeren van een vorm van regie op hun ontwikkeling en leren. Hiermee wordt ook hun groei in autonomie, verbondenheid en competentie bewust bevorderd.

In het praktijkvoorbeeld was er de wens om kennis op te doen over passend onderwijs en problemen die jongeren met autisme ervaren, om het onderwijs voor andere jongeren meer toe te kunnen snijden op hun behoeften (het innovatieve motief). De werkwijze laat zich toepassen op alle scholen: denk niet *voor* jongeren maar *ga* in *dialog* met hen na waar ze tegenaan lopen en hoe eventuele obstakels volgens hen overwonnen kunnen worden.

Jongeren met autisme

Op verzoek van de werkgroep 'Vanuit Autisme bekeken' bracht Stichting Alexander samen met jongeren met autisme in beeld hoe zij hun school beleefden of beleefd hadden.¹⁰ Via door hen zelf gemaakte foto's over hun dag op school en diepte-interviews werden ervaringen in kaart gebracht. Het onderzoek heeft, naast inzichten in de drempels en moeilijkheden die jongeren met autisme kunnen ervaren in het onderwijs, ook een aantal randvoorwaarden en succesfactoren opgeleverd voor passend onderwijs voor jongeren met autisme. Deze kennis kunnen scholen gebruiken om passend onderwijs te bieden aan de doelgroep.

3.2 Participatie op groeps- en schoolniveau

Hoe jongeren de schoolgemeenschap en de groep(en) waarin ze functioneren beleven, verandert als hun gevoel wordt gevoed deel uit te maken van die gemeenschap en daar ook samen verantwoordelijk voor te zijn. Dus samen met de professionals verantwoordelijk voor het pedagogisch klimaat in de groep(en), voor de kwaliteit van de schoolgemeenschap en voor de gezamenlijke opbrengsten van activiteiten op die niveaus.

Het voorbeeld hieronder speelt op schoolniveau, maar zou ook kunnen spelen op groepsniveau. Het motief was vooral pedagogisch en innovatief van aard: het zoeken naar mogelijkheden om het gevoel van veiligheid op school te vergroten. De aanpak leent zich ook voor andere thema's.

Hoe is de veiligheid op school te vergroten?

Op basisschool de Sint Janschool in Amsterdam deden jongeren zelf onderzoek naar veiligheid op school.¹¹ Ze lieten zien dat ze heel goed in staat zijn om een dergelijk thema te onderzoeken en daarbij naast een zevental leerkrachten ongeveer 160 medeleerlingen te betrekken. Daartoe werd de school enkele maanden lang omgetoverd tot een onderzoekslab waarin de jongeren alle ruimte kregen om zelf vorm en inhoud te geven aan hun ideeën en vragen rondom veiligheid. Met hun onderzoeksresultaten boden ze een interessante inblik in hoe jongeren en professionals het thema 'veiligheid' ervaren.

En daarna?

Daarmee ben je er als school niet. *“Gaat de school nu ook echt wat doen met de uitkomsten van dit onderzoek?”*, was de kritische vraag van één van de jongeren. Om jongeren gemotiveerd te houden, en ze niet alleen inspraak te bieden maar ook invloed, is het van belang vervolg te geven aan participatief onderzoek. In het geval van de Sint Jansschool zijn stappen gezet in de klassen door gebruik van de methodiek Taakspel, is voorzien in deskundigheidsbevordering van overblijfsmedewerkers en worden jongeren meer betrokken door specifieke kindgesprekken tussen leerkracht en kind, en hun aanwezigheid bij de tienminutengesprekken.

3.3 Participatie op het grensvlak tussen school en omgeving

De omgeving rondom de school kan benut worden om leerervaringen op te doen die binnen school niet of moeilijker te realiseren zijn. Verder kunnen zaken waar jongeren en/of anderen tegenaan lopen in hun leefomgeving onderwerp zijn van onderzoek door jongeren. In het volgende voorbeeld is sprake van een mix van het sociale of maatschappelijke, het pedagogische en het innovatieve motief. Het gaat om een maatschappelijk thema, de betreffende scholen bieden jongeren ruimte en gelegenheid om te participeren, en er is een focus op een mogelijke verbetering van de leefomgeving. Gelet op de dynamiek in de omgeving van de school zou het zinvol zijn dit onderzoek een meer structureel karakter te geven door het na enige tijd te herhalen.

Opvoeden en opgroeien in de Banne

In de Noord-Amsterdamse buurt de Banne deden jongeren van vier basisscholen zelf onderzoek naar hun buurt en de meningen van buurtbewoners over ‘opvoeden en opgroeien in de Banne’. De wijze waarop dit actiegerichte onderzoek was opgezet stimuleerde een actieve rol van jongeren (en ouders) bij het in kaart brengen van krachten, uitdagingen en oplossingen voor hun leefomgeving. De ‘Bannerkids’ werden voor hun eigen onderzoek getraind in onderzoek doen, stelden zelf vragen op en interviewden jonge en oudere buurtbewoners. De resultaten van hun onderzoek presenteerden ze ook zelf aan ambtenaren, bestuurders, ouders, scholen en buurtbewoners. Het onderzoek van de jongeren was onderdeel van een breder traject naar de thema’s sociale cohesie, veiligheid en vrijetijdsbesteding in de buurt.

Deelnemende jongeren gaven na afloop aan veel geleerd te hebben van hun onderzoek, en dat het leuk was om zoveel buurtbewoners te spreken over de Banne. Ze voelden zich serieus genomen, namen meningen van anderen serieus en willen bijna allemaal vaker meedoen. Twee jaar later is ‘kinderen laten meepraten over hun wijk’ de regel in Stadsdeel Noord. Jeugdparticipatie is vastgelegd in de opdracht aan gesubsidieerde jeugdinstanties. Ook heeft het Stadsdeel een Kinderraad ingesteld. En in samenwerking met Stichting Alexander worden overal in Amsterdam-Noord Kinderconferenties georganiseerd. Een aantal jongeren uit het project is doorgestroomd naar de Kinderraad van het stadsdeel.¹²

3.4 Participatie in landelijke ontwikkelingen

Ofschoon we allang weten dat het doorvoeren van veranderingen of vernieuwingen in het onderwijs zonder inbreng van jongeren alleen maar tot suboptimale effecten kan leiden, worden jongeren zelden betrokken bij landelijke ontwikkelingen in het onderwijs. Twijfel of jongeren wel in staat zijn hier een rol te spelen, zal daar niet vreemd aan zijn: jongeren betrekken bij de ontwikkeling van een deel van het curriculum, kan dat wel?

In het volgende voorbeeld speelde naast het juridische motief vooral het innovatieve motief. De werkwijze zou ook kunnen worden ingezet bij het met jongeren in gesprek gaan over hoe zij aankijken tegen het nieuwe curriculum voor het PO en VO.¹³

Meedenken over mensenrechteneducatie

In 2014 vroeg het College van de Rechten voor de Mens Stichting Alexander om het perspectief van jongeren op de vormgeving van mensenrechteneducatie te verhelderen.¹⁴

Via creatieve en actieve werkvormen konden jongeren uit het primair en voortgezet onderwijs aangeven wat ze belangrijk vinden als het gaat om doelen, inhoud en vorm van mensenrechteneducatie. De input van jongeren leverde duidelijke kaders en randvoorwaarden op voor mensenrechteneducatie die vervolgens door het College gebruikt werden voor de verdere ontwikkeling van mensenrechteneducatie programma's.

Met jongeren praten over hoe zij over mensenrechten denken, wat zij willen leren en hoe inhoudelijk aangesloten kan worden bij hun dagelijks leven levert inzichten en kennis op die ervoor zorgen dat het te ontwikkelen programma inhoudelijk en qua werkvormen beter aansluit bij de doelgroep. Zo pleiten jongeren in dit geval voor creatieve, actieve en visuele werkvormen, en voor concrete en herkenbare casussen. In de toolbox mensenrechteneducatie die het College voor de Rechten van de Mens ontwikkelt, zijn deze aanbevelingen meegenomen.¹⁵

4. Kritische succesfactoren en kansen voor participatie in het onderwijs

Uit de praktijkvoorbeelden komen enkele kritische succesfactoren naar voren.

a. Kies principieel voor participatie

Jongeren kunnen wel degelijk een actievere rol vervullen in onderwijs en onderzoek. Dit komt slechts goed uit de verf als school of onderzoekers vanuit hun visie op de ontwikkeling en het leren van jongeren, op de school als gemeenschap en op de bedoeling van onderwijs principieel kiezen voor (meer) participatie, daarin ook geloven, jongeren daarvoor ruimte bieden en ook stimuleren hun rol te nemen!

b. Volg een integrale benadering

Participatie is mogelijk op alle onderscheiden niveaus. Te verwachten is dat niet alle jongeren op dezelfde wijze en in dezelfde mate zullen participeren op die niveaus. Aan de andere kant: enigerlei vorm van participatie is van belang voor hun ontwikkeling en hun leren. Volg daarom een integrale benadering, en wel vanuit twee invalshoeken:

- de school als geheel: kijk kritisch naar alle activiteiten op alle niveaus waarop jongeren een meer actieve rol hebben of kunnen hebben. Is er voldoende samenhang, versterken ze elkaar, voegen ze ook iets toe?
- de individuele jongere als persoon: kijk kritisch naar de rol die deze jongere neemt of kan nemen op de verschillende niveaus en wat dat alles bijdraagt tot diens ontwikkeling en leren.

c. Ga na wat de specifieke bedoeling van een activiteit is

Vanwege de veelheid van activiteiten die te bedenken zijn is het van belang scherp in het vizier te houden wat de specifieke bedoeling is van afzonderlijke activiteiten. Past die bij de overall bedoeling van het onderwijs? En: wat is de toegevoegde waarde ervan voor de (brede) ontwikkeling en het leren van jongeren?

d. Zorg voor maatwerk

Principieel kiezen voor participatie is één ding. Een heel ander ding is de vraag wat jongeren (als individu en/of als groep) op dit moment nodig hebben, wat ze aankunnen als het gaat om medeverantwoordelijkheid en mederegie, en hoe tegemoet te komen is aan hun behoefte aan groei in autonomie en zelfstandigheid. Zijn ze voldoende toegerust voor de rol(len) die ze gaan vervullen? Snij die toerusting toe op de maat van hun mogelijkheden. Overigens zullen jongeren ook bij maatwerk blijven verschillen in de mate waarin ze kunnen en willen participeren op verschillende niveaus.

e. Van ad hoc naar structureel

Het komt voor dat jongeren een actievere rol krijgen maar dat dit beperkt blijft tot een eenmalig onderwijs- of onderzoeksproject zonder veel verbinding met de rest van het onderwijs. Ook in enkele van de genoemde praktijkvoorbeelden schuilt dit gevaar. Een gemiste kans, want het gevoel gezien, gehoord en serieus genomen te worden ebt dan snel weg en kan uiteindelijk leiden tot weerstand bij jongeren als er nauwelijks iets wordt gedaan met hun leerervaringen, tips of aanbevelingen. Steeds is dus de vraag aan de orde: gaat het om een ad hoc actie of krijgt het participeren een bredere en structurele inbedding in de onderwijspraktijk?

De genoemde motieven voor participatie van jongeren pleiten ervoor om die participatie op alle niveaus te verankeren. Een structurele inbedding van participatie van jongeren op school verloopt natuurlijker als die participatie al handen en voeten krijgt in de praktijk van alledag. Te beginnen in het primair proces, waarin jongeren steeds meer ruimte krijgen om een actieve rol te nemen in hun eigen ontwikkeling en leren. De stap naar participatie op de andere niveaus voelt dan aan als een logische volgende stap.

f. Houd steeds voor ogen wie waarvoor (eind)verantwoordelijk is

Het gevoel samen verantwoordelijk te zijn voor bepaalde activiteiten c.q. voor de groep of de school als gemeenschap laat onverlet dat de eindverantwoordelijkheid voor het primair proces en de gang van zaken op school bij de professionals blijft. Ruimte geven voor participatie sluit het bieden of aangeven van kaders dus niet uit.

Tot slot

Als Stichting Alexander zien we dat zowel gemeenten als zorg- en welzijnsinstellingen de participatie van jongeren hoger op de agenda plaatsen. Het perspectief, de opvattingen en de beleving van jongeren doen ertoe en bepalen in niet geringe mate de effectiviteit van beleid en van ontwikkelingstrajecten waarin zij participeren. Het onderwijs worstelt nog altijd met dit thema, zoals onder meer blijkt uit het maar moeizaam uit de verf komen van burgerschapsvorming.

Wij zien tal van mogelijkheden om de participatie van jongeren steviger te verankeren in het onderwijs. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is een helder idee van waar het in het onderwijs in de kern om draait, een uitgesproken opvatting over de ontwikkeling en het leren van jongeren en de wens van de school een (h)echte gemeenschap te maken. Jongeren hebben er niet alleen recht op, maar de opbrengsten van het onderwijs (in brede zin) zullen erdoor toenemen. Principieel kiezen voor participatie is een hele stap. Moet daarvoor meteen het hele systeem op de schop? Niet zolang elke participatieactiviteit die de school samen met jongeren en eventueel hun ouders oppakt tegen het licht gehouden wordt van de genoemde kritische succesfactoren.

De bevordering van participatie van jongeren in het onderwijs is in de eerste plaats een zaak van scholen, teams van leraren en andere onderwijsprofessionals. De ervaring leert dat laten participeren participatie oproept. Scholen hoeven het niet alleen te doen: uitgenodigd tot een echte dialoog zullen jongeren er graag over meedenken.

Er is ook een rol weggelegd voor landelijke organisaties van jongeren, scholen, schoolleiders, bestuurders en ouders. Via publicaties en beleidsplannen kunnen zij het versterken van de participatie van jongeren op de verschillende niveaus stimuleren. Onderzoekinstellingen kunnen hun kennis over vormen van jongerenparticipatie en hoe je deze in samenhang met elkaar kunt inzetten met scholen delen. Ze kunnen scholen ondersteunen bij het toewerken naar een structurele inbedding van jongerenparticipatie.

Lerarenopleidingen en andere organisaties die zich richten op de verdere toerusting van (aanstaande) onderwijsprofessionals hebben hier ook een rol. Die begint met zelf principieel te kiezen voor participatie van hun studenten in hun onderwijs. Verder zouden mogelijkheden tot het bevorderen van de participatie van jongeren in de onderscheiden onderwijssectoren een expliciet thema moeten vormen. Bij voorkeur met gebruikmaking van inspirerende voorbeelden en met inzet van betrokkenen uit de praktijk: onderwijsprofessionals, jongeren en ouders.

Over de auteurs

Geeske Strating (Strating@st-alexander.nl), sociaal-cultureel wetenschapper, is sinds 2002 werkzaam bij Stichting Alexander. Ze is senior projectleider en ontwikkelt en begeleidt participatieve trajecten binnen alle jeugd domeinen.

Cees de Wit (ceesnmdewit@gmail.com) is onderwijsadviseur met een focus op ontwikkeling en leren op alle niveaus en op participatie van jongeren en ouders. Hij is sinds 2010 lid van het bestuur van Stichting Alexander (<https://www.linkedin.com/in/ceesdewit/>).

Stichting Alexander is een non-profit organisatie met als core business de bevordering van de participatie van jongeren in trajecten waarin ze betrokken zijn, in beleid en in onderzoek. Ze voert tal van onderzoeksprojecten uit waarin jongeren participeren, bij gemeenten, in zorg- en welzijnsinstellingen en op scholen, van primair tot hoger onderwijs. Naast het doen van onderzoek en het aandragen van bouwstenen voor beleid heeft de Stichting ook expertise op het terrein van burgerschapsvorming en de omvorming van de cultuur tot een ware participatiecultuur. Zie voor meer informatie: www.st-alexander.nl.

Bronnen

- 5VWO Filosofie Berlage Lyceum (2017) *Onderwijs van anderen*. Leusden: ISVW uitgevers
- Biesta, G. (2018). *Tijd voor pedagogiek. Over de pedagogische paragraaf in onderwijs, opleiding en vorming*. Utrecht: UVH
- Dedding, C., K. Jurrius, X. Moonen & L. Rutjes (red.) (2013). *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek. Ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*. Houten: Lannoo Campus
- Smit, B. (2012). Pupil participation is not a favour to students, it is their right. In Verbeek, G. & B. Smit (eds.) (2012). *Just education. Closing act Professoriate Petra Ponte Behaviour and research in educational praxis*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers, pagina 45 e.v.
- Strating, G. e.a. (2011). *Kinderparticipatie in Nederland. Inspirerende voorbeelden uit de praktijk*. Amsterdam: Stichting Alexander
- Verbeek, G. (2013). Argumenten voor meer participatie van kinderen en jongeren in wetenschappelijk onderzoek. Download: <http://hetkind.org/2013/04/18/argumenten-voor-meer-participatie-van-kinderen-en-jongeren-in-wetenschappelijk-onderzoek/>
- Verbeek, G. & P. Ponte (2014). *Participatie in het onderwijs. Onderzoek met en door leerlingen*. Den Haag: Boom/Lemma.

¹ Deze tekst is verschenen in het tijdschrift Jeugdbeleid onder de titel Participatie van jeugdigen in het onderwijs, vanzelfsprekend toch?! (Jeugdbeleid, jaargang 12, nr. 3 (september 2018), pagina 143-153. Zie <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12451-018-0186-x>). In de bewerking door de redactie zijn onder meer de termen jongeren en jongerenparticipatie – overigens niet consistent – vervangen door 'jeugdigen' en 'jeugdparticipatie'.

² We hebben met ons artikel kinderen en jongeren uit het primair en voortgezet onderwijs voor ogen. Gemakshalve duiden we beide groepen aan met 'jongeren'.

³ Zie www.youtube.com/watch?v=zccMNI8GnY8&feature=youtu.be.

⁴ Zie de Volkskrant van 24 april 2018.

⁵ Dit artikel is mede geschreven op basis van *Participeren van jongeren in het onderwijs ... het ligt zo voor de hand!* (werktitel); meer informatie bij tweede auteur).

⁶ Zie o.a. Biesta (2018).

⁷ Zie o.a. Dedding e.a. (red.) (2013); Smit (2012); Verbeek (2013); Verbeek & Ponte (2014).

⁸ Zie bijvoorbeeld 'Autonomie motiveert' van docent D. van der Wateren op <http://hetkind.org/2017/10/28/autonomie-motiveert-ik-heb-nog-nooit-een-leerling-gesproken-die-niet-wilde-leren/>.

⁹ Zie o.a. Dedding e.a. (red.) (2013); Strating e.a. (2011); Verbeek & Ponte (2014).

¹⁰ http://www.st-alexander.nl/wp-content/uploads/2016/04/278_Zo-zien-wij-het-onderwijs-Schoolbeleving-van-kinderen-met-autisme_20140005.pdf.

¹¹ http://www.st-alexander.nl/wp-content/uploads/2016/04/262_a_Mijn-school-onder-de-loep_Basisschool-Sint-Jan_met-omslag_20120026.pdf.

¹² <http://www.st-alexander.nl/vuistregel-3-participatie-begint-in-de-eigen-omgeving/>

¹³ Zie www.curriculum.nu en de publicatie genoemd in de inleiding.

¹⁴ http://www.st-alexander.nl/wp-content/uploads/2016/04/273_Dat-mensen-het-belang-van-mensen-inzien-Leerlingen-over-Mensenrechteneducatie_20130056.pdf.

¹⁵ <https://www.mensenrechten.nl/berichten/mensenrechten-als-onderdeel-van-burgerschapsonderwijs>.

